Hesaplaşmasını bilmek kültürün önemli bir bileşenidir. İnsan kendisiyle, örgüt tarihiyle, toplum tarihiyle hesaplaşabilir. Bunu yapabilmek kültürel bir özelliktir.

Öncelikle şunun belirtilmesi gerekir: hesaplaşmak hataları arka arkaya sıralamak, mahkumiyet kararları çıkarmak değildir. Geçmişi mümkün olduğunca objektif değerlendirip sonuç çıkarmaktır. Bunu yapabilmek için ise önce ne olduğu konusunda kafanızın açık olması gerekir.

Mesela yıllarca Rusya'da 1991 sonrasında kapitalizmin hakim olup olmadığı konusunda kafalar açık değildi. Görünürde öyle gibiydi ama "Burjuvazi nasıl ortaya çıktı?" sorusu cevaplandırılamadığı için kapitalizm konusuna da şüpheci yaklaşılıyordu. Sonuçta gerçek kendisini dayatınca bu sefer konuyu unutmuş gibi yapmak tercih edildi. Unutmak isteseniz bile reel sosyalizmin tarihe karışması sorunu her yerde karşınıza çıkmaya devam edecektir.

Burada şu sorulabilir: neden Almanya sosyalistleri Demokratik Almanya Cumhuriyeti (DAC) gibi yanlarında bulunan bir ülkenin tarihe karışmasını hakkında çok sayıda araştırma yaparak, kitaplar yazarak açıklayabildiler de, Türkiye sosyalistleri sosyalist hareketin genel ve ülke özelindeki tarihi konularında bunu yapamadı?

Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla sonuçlanan gelişmeleri Almanya solu analiz edebilirken, Türkiye solu neden hala –aradan 29 yıl geçti- yapamadı?

Hesaplaşabilmek kültürün önemli özelliklerinden bir tanesidir. Bu özelliğe sahip değilseniz ya da bu alanda zayıfsanız bu durum her konuda karşınıza çıkacaktır.

Batı Almanya 68'inin en önemli özelliği Nazi geçmişle hesaplaşmanın önünü açabilmesidir. (Batı Almanya diyorum çünkü 1960'lı yıllarda iki Almanya vardı.) Bu süreci Almanya ve Türkiye 68'lerini karşılaştırmalı olarak inceleyen **68'den Ne Kaldı?** kitabında anlatmıştım. Doğu Almanya olarak da bilinen DAC'nin 68'i yaşamamasının, engellenmesinin kendisine ne kadar pahalıya patladığına da örnekler vermiştim.

Almanya sosyalistlerinin DAC ve genel olarak reel sosyalizmin çözülüp ortadan kakmasıyla ilgili tahlillerini eksik hatta yanlış bulabilirsiniz. Bunu yapabilmeniz için sizin tarihsel olgulara dayanan başka bir tahlil yapabilmiş olmanız gerekir ama böyle bir şey yoktur. Bol miktarda teori üretiliyor ama reel sosyalizmin tarihine dayanmayan bu teoriler çok çabuk çöküyorlar.

Almanya sosyalistleri, eksikleriyle de olsa, geçmişe yönelik bu tahlili yapabiliyorlar çünkü 68 hareketi sadece onlara değil bütün topluma geçmişle hesaplaşmasını öğretti.

Bu iş kolay olmadı. Bazen şiddetli denilebilecek bir direnişle karşılaştı. Yıllarca "Alman halkının da Nazilerin kurbanı olduğu" savunuldu. Bu anlayışa göre Alman halkının önemli bölümü Nazilerle birlikte davranmamış, onları değişik oranlarda desteklememiş, tersine onların kurbanı olmuştu.

Cesur yazarlar, bilim insanları ve onların bu konudaki yapıtlarını yayınlayan yayınevleri bu konuda önemli rol oynadılar. Herkes birbirine bakıp "Bana ne, önce o başlasın" demedi, birileri adım attı. Tepki hemen bitmedi ama arkasından başkaları geldi ve daha başkaları geldi.

Bugün konu açıktır: Alman halkının önemli bölümü faşizmi istemişti.

1968'in 50. yılında bizde az yaşanan kuşaklar çatışmasının Batı Almanya'da yoğun olarak nasıl yaşandığını hatırlamakta fayda var. "Saygıdeğer dedem Naziler için çalışmış, babam Nazi subayıymış…"

Bunlar ortaya çıktığında çok sayıda genç evi terk edecekti.

Dikkatten kaçırmamak gerek: ortam uygundu. Nazi döneminin suçlarını kimse savunamıyordu ama susuyor ve gizliyordu.

Bu suçların ortaya çıkarılmaya başlaması toplumsal kültürde büyük sarsılmaya neden olacaktı. Bu sarsılmanın sonuçlanması 40-45 yıl kadar sürecekti…

Geçmişle hesaplaşmanın verimli olabilmesi için o geçmişin ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi yeterli değildir. Onu aşabilmek için bıraktığı boşluğu doldurabilmeniz gerekir. Bu ise ancak geçmişten öğrenerek farklı bir tarihsel temelde gelişmeyi gerektirir.

B. Almanya 50 yıl önce kapitalist bir ülkeydi, şimdiki Almanya da öyledir. Kapitalizmdeki muhalefet hareketleriyle ilgili olarak yapılan araştırmaların önemli bir saptaması, kapitalizmin muhalefeti bünyesine katabilmek konusunda gösterdiği esnekliktir. B. Almanya 68'inden doğan en önemli politik hareket Yeşiller'dir. Almanya kapitalizmi bu hareketi içine aldı, bu arada kendisi de değişti. Kapitalizm yine kapitalizm olarak kaldı ama daha farklı bir kapitalizm oldu.

Yeşiller'in önderlerinden Joschka Fischer'in Dışişleri Bakanı olacağı, Almanya'nın nükleer enerjiden çıkmakta öncü rol oynayacağı kimin aklına gelirdi?

Almanya Ermeni soykırımında Osmanlı İmparatorluğu'na destek olduğunu, bu soykırımda önemli sorumluluk taşıdığını kabul ediyor. 20. yüzyıl başında Namibya'daki (Almanya sömürgesiydi) yapılan soykırımı da kabulleniyor.

Yıllarca süren mücadeleden sonra geçmişle hesaplaşmak konusunda neden bu kadar rahatlar?

Çünkü o geçmişin yerine farklı bir bugün koyabildiler.

"Suçlu halk" alarak bilinen Almanların yapılan araştırmalara göre bugün Avrupa'nın en fazla sevilen halkı durumuna gelmesi bu sayede gerçekleşti. Toplumsal kültür önemli oranda değişti.

Çarlık Rusyası ve SSCB tarihi hakkında araştırmalarıyla tanınan, politik olarak sağcı İngiliz bir yazar vardır: Orlando Figes. Almanya için, “Tarihiyle bu kadar açık hesaplaşabilen başka ülke yoktur” derken, “Biz daha sömürgecilik geçmişimizi kabul ederken bile zorlanıyoruz” diye de ekler.

Fransa hala Cezayir savaşını açık olarak konuşamaz mesela…

Bize gelirsek…

Tarihimizdeki soykırımın, katliamların ortaya çıkarılması, bu konuda gittikçe artan oranda yayın yapılması önemlidir. Yine de eksik kalıyoruz çünkü genel olarak Osmanlı İmparatorluğu’nu dahil etmiyoruz. Oysa ki İttihat ve Terakki’den geriye gitmemiz, bu imparatorluğun işgalci ve sömürgeci özelliğini ortaya koymamız gerekir.

AKP ve MHP ile hesaplaşmanın önemli cephelerinden bir tanesi de Osmanlı tarihinin uydurulan yanını değil gerçek özelliklerini ortaya koymaktır.

Mesela Yeniçerilik başlı başına bir insanlık suçudur. Osmanlı’nın buluşu değildir, İslam toplumlarında –Memluklar’da olduğu gibi- başka örnekleri de vardır. 12 yaş civarındaki genç erkek çocukları ailelerinden kopartılır, Müslüman yapılır, sıkı bir eğitimle asimile edilir, yeteneklileri saraya memur olur, kalanı yeniçeri yapılırdı. Bu iş için özellikle Balkan ülkelerinden çocuk toplanırdı.

Nedir bunun adı?

Ermeni soykırımı sadece devletin, yerel otoritelerin zamanın Almanyasının desteğinde yaptığı bir soykırım değildir, halkın bir bölümü de buna katılmıştır. İngilizce ve Almancada bu konuda kitaplar yayınlandı. Ermeni mallarının paylaşımında merkezi otorite, yerel otorite ve halk arasındaki çelişkileri anlatan onlarca sayfa yayınlandı.

Ermeni soykırımı konusunda daha buraya gelmedik; İttihat ve Terakki'nin başında bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu'nun bunu yaptığını kabul ettirme aşamasındayız.

Osmanlı'nın karşısına suç tarihi kabarık olan Kemalizmi koyamazsınız. Böyle yaptığınızda bir açmazdan ötekine kaçmış olursunuz…

Geçmişte toplumsal kültürle açık olarak mücadele edilmediğinde, tersine "halktan öğrenmek" adı altında bu kültür savunulduğunda; AKP'nin büyük kültürel saldırısı karşısında tutunamamak ve sanki matah bir şeymiş gibi "laik kültüre" sarılmak neredeyse kaçınılmaz oluyor.

Bugünleri hazırlayan da o "laik kültür" değil miydi?

Ne kadar köksüz, çaresiz ve zayıf olduklarını sürekli olarak görüyoruz.

Kirli tarihle hesaplaşamamış olmanın sonuçları sürekli olarak karşımıza çıkıyor.

Bunu aşabilmek için diyelim 20 yıl öncesine göre daha fazla çaba var yeterli değildir.

Hesaplaşma kültürüne sahip olmadığınızda mesela reel sosyalizm konusunda, mesela solun tarihi konusunda, mesela örgüt tarihi konusunda saplanıp kalıyorsunuz, ileriye gidemiyorsunuz.

12 Eylül'ün üzerinden 38, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının üzerinden 29 yıl geçti…

Daha da geçecek gibi görünüyor…